

права» [3, с. 69]. Як бачимо, думка вищезгаданих науковців повністю корелюється з нашою позицією стосовно того, що діти – це особливо вразлива категорія населення.

Тож зазначимо, що найбільш вразливою віктимологічною групою потерпілих у криміналістичній характеристиці торгівлі людьми, яка вчиняється в умовах збройних конфліктів, є діти. Дану категорію осіб зловмисники можуть використовувати як для незаконного усиновлення або удочеріння, так і для вчинення над ними інших протиправних дій (сексуальна експлуатація, незаконне донорство).

Список використаних джерел

1. Близько 1,6 млн українських дітей перебувають під контролем РФ. URL : https://lb.ua/society/2025/03/17/666108_blizko_16 mln_ukrainskih_ditey.html.
2. Може вважатися злочином проти людяності: звіт ОБСЄ щодо депортації Росією українських дітей. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/zvit-obsye-pro-deportatsiyi-ukrayinskykh-ditey-rosiyeyu/32396448.html>.
3. Турченко О. Г., Пилипишина І. І. Забезпечення прав дітей в умовах збройного конфлікту в Україні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. С. 64-69. URL : <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2022/07/13.pdf>.
4. Швець Я. І., Соколова І. О. Порушення прав дітей під час війни російською федерацією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 71. С. 99-103.
5. Щебетун І. С., Михайліна Т. В. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. *Політичне життя*. 2019. № 2. С. 33-37.

Наталія БРАТІШКО

фахівець групи захисту
інтелектуальної власності
відділу організації наукової діяльності
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

КІБЕРБУЛІНГ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК ОДИН ІЗ ПРОЯВІВ АГРЕСІЇ СУЧАСНИХ ДІТЕЙ

Сучасний цифровий світ відкриває безліч можливостей для спілкування, навчання та розваг. Та разом із цими можливостями зростає й кількість загроз. Розвиток інформаційних технологій супроводжується швидкими поширеннями правопорушень у цій сфері. Кібербулінг, як форма електронного насильства, став серйозною загрозою для дітей у віртуальному просторі.

Він є динамічним явищем, оскільки з кожним роком стає дедалі небезпечнішим, а кількість людей, яка від нього страждає, збільшується. Кібербулінг порушує не лише емоційне та соціальне благополуччя, а й

безпеку, що є фундаментальним правом людини.

З огляду на зростання цифровізації суспільства та збільшення кількості онлайн-взаємодій розуміння кібербулінгу та ефективна боротьба з ним стає надзвичайно важливим компонентом створення безпечного та здорового середовища для розвитку дітей.

Кібербулінг (кіберцькування) – це термін, який відносять до багатьох форм цькування, що здійснюється за допомогою цифрових технологій. На сьогодні і досі немає єдиного наукового тлумачення та правового визначення. Найчастіше вчені розглядають його як певний набір різних форм поведінки: починаючи від незначних, таких як жарти, які навіть не можна розпізнати як глузування, і закінчуючи психологічним віртуальним терором, що завдає незворотної шкоди, руйнує здоров'я жертви та призводить до самогубства і смерті.

Більшість науковців наголошує, що кібербулінг є однією з форм традиційного булінгу. Його сфера впливу – безмежний віртуальний простір, а засобами залякування, переслідування та цькування є всі доступні сьогодні інформаційно-комунікаційні технології: мобільний зв'язок (телефони), електронна пошта, сервери швидких повідомлень, чати та форуми, блоги, соціальні мережі, ігрові сайти та сервіси відеохостингу, освітні платформи навчальних закладів, які переважно створювалися для задоволення фізіологічних, пізнавальних, соціальних та комунікативних потреб користувачів [1, с. 30].

Варто зауважити, що кібербулінг являє собою низку різних форм поведінки. Для прикладу, дослідники Робін Ковальські, С'юзан Лімбер і Патріція Агатстон виокремлюють вісім типів поведінки, які характерні для кібербулінгу, відображають більшість різновидів негативного впливу в інтернет-просторі:

1. Суперечки або флеймінг – обмін короткими гнівними і запальними репліками між двома чи більше учасниками, використовуючи комунікаційні технології.

2. Напади, постійні виснажливі атаки – найчастіше це залучення повторюваних образливих повідомлень, спрямованих на жертву (наприклад, сотні смс-повідомлень на мобільний телефон, постійні дзвінки) з перевантаженням персональних каналів комунікації.

3. Обмовлення, зведення наклепів – розповсюдження принизливої неправдивої інформації з використанням комп'ютерних технологій.

4. Самозванство, втілення в певну особу – переслідувач позиціонує себе як жертву, використовуючи її пароль доступу до її акаунту в соціальних мережах, блогу, пошти, системи миттєвих повідомлень, а потім здійснює негативну комунікацію.

5. Ошуканство, видурювання конфіденційної інформації та її розповсюдження – отримання персональної інформації в міжособовій комунікації і передача її (текстів, фото, відео) в публічну зону інтернету або поштою тим, кому вона не призначалася.

6. Відчуження, ізоляція. Чим більше людина виключається із взаємодії, наприклад, у грі, тим гірше вона себе почуває і тим більше знижується її самооцінка.

7. Кіберпереслідування – це дії з прихованого вистежування, переслідуваних і тих, хто пересувається без діла поруч, здебільшого зроблені нишком, анонімно з метою організації злочинних дій на кшталт спроб зґвалтування, фізичного насильства, побиття.

8. Хепіслеппінг – будь-які відеоролики, в яких записано реальні напади [2, с. 27].

Конвенція ООН про права дитини від 20 листопада 1989 року встановлює, що діти мають право на освіту, спрямовану, серед інших цілей, на повний розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей (п. а ч. 1 ст. 29). Діти мають бути захищені від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації (ч. 1 ст. 19) [3]. При тлумаченні цієї статті Комітет ООН з прав дитини висловив думку, що діти повинні бути захищені від різних форм булінгу та кібербулінгу.

Відповідно до ч. 1 ст. 53 Закону України «Про освіту» здобувачі освіти мають право на захист під час освітнього процесу від приниження честі та гідності, будь-яких форм насильства та експлуатації, булінгу, дискримінації за будь-якою ознакою, пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю [4].

Однак слід відмітити, що сучасна цифровізація суспільства, поряд із значними перевагами онлайн-навчання, очікувано має недоліки й ризик зловживань, у тому числі небезпеку онлайн-цькування здобувачів освіти.

Для прикладу, випадок вчинення кібербулінгу учнем своїх однокласників та вчителів під час дистанційного навчання став предметом розгляду Підволочиського районного суду Тернопільської області. Як слідує з матеріалів справи про адміністративне правопорушення, учнем 6 класу вчинено насильство психологічного характеру із застосуванням засобів електронних комунікацій, а саме: відправлено іншим здобувачам освіти і педагогічним працівникам смс-повідомлення принизливого характеру за допомогою несправжніх профілів з метою їх залякування. За свідченнями потерпілих однокласників та пояснень вчителів встановлено сукупність епізодів онлайн-цькування, що виявилися у надсиланні повідомлення з нецензурною лайкою у соціальній мережі «Viber» та у приєднанні користувача до групи класу в «Google meet», який унеможливив проведення дистанційного уроку через постійні повідомлення нецензурного характеру. Під час спільної профілактичної бесіди встановлено користувача зазначеного мобільного номеру. Постановою Підволочиського районного суду Тернопільської області від 25.10.2022 року у справі № 604/894/22 за вчинення булінгу, на підставі ч. 3 ст. 173-4 КУпАП, відповідальність покладено на матір малолітнього учня у виді штрафу в розмірі 850 грн та відшкодування

судового збору 496, 20 грн [5].

Варто зауважити, що убачаються непоодинокі випадки поведінкової агресії у процесі онлайн-навчання також зі сторони педагогічних працівників, їх усвідомленого наміру на заподіяння шкоди психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Так, восени 2022 року тренер-викладач ліцею та футбольного клубу вчинив булінг психологічного характеру, в тому числі кібербулінг, відносно гравця команди, чим могла бути заподіяна шкода його психічному здоров'ю. Тренер-викладач в суді свою вину у вчиненому визнав, його вина доводиться також даними, що містяться в протоколі та іншими матеріалами справи. Постановою Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 21.11.2022 року у справі № 352/1932/22 за вчинення булінгу, передбачуваного ч. 1 ст. 173-4 КУпАП на тренера-викладача накладено штраф в розмірі 850 грн та присуджено судовий збір 496,20 грн [6].

Тож варто зауважити, що попри виклики воєнного стану і зміну чинників безпекової ситуації, проблема булінгу в закладах освіти не викорінилася, а набуває нових форм і проявів.

Тому для ефективної протидії кібербулінгу необхідне комплексне розуміння проблеми та спільна діяльність усіх зацікавлених сторін. Важливою складовою успішної стратегії протидії кібербулінгу є: проведення низки виховних бесід з учнями за напрямом юридичної відповідальності за вчинення таких протиправних діянь, роз'яснення правил етичної поведінки у суспільстві та трагічності ймовірних наслідків у випадку їх порушення, освітні програми для дітей, батьків та вчителів, використання технологічних інструментів для виявлення та усунення кіберзагроз, розвиток правової бази, спрямованої на захист жертв кібербулінгу та покарання винних осіб, а також співпраця з правоохоронними органами.

Отже, як підсумок, слід зазначити, що кібербулінг є серйозною проблемою, яка потребує уваги та дії з боку суспільства в цілому. Запобігання кібербулінгу та захист людей, особливо дітей та підлітків, від його наслідків повинні бути невід'ємною частиною нашої повсякденної практики використання документно-інформаційних комунікацій. Заходи боротьби з кібербулінгом можуть допомогти створити безпечне та дружнє оточення для дітей та підлітків, де кожному може бути гарантована повага та захист.

Список використаних джерел

1. Кононова М. М. Психологічні чинники кібербулінгу серед підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. № 4. С. 29-32.
2. Гіденко Є. С. Кібербулінг: насильство в соціальній мережі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021. № 50. С. 26-29.
3. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. *Відомості Верховної Ради*. 2017.

№ 38-39. Ст. 380. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

5. Постанова Підволочиського районного суду Тернопільської області від 25.10.2022 р. у справі № 604/894/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106994728>.

6. Постанова Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 21.11.2022 р. у справі № 352/1932/22. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107541347>.

Лілія ВАСИЛЕНКО

викладач кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Національної академії

Національної гвардії України

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЦИФРОВОЇ ГІГІЄНИ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ

Сучасна трансформація освітньої системи тісно пов'язана з активною інтеграцією цифрових технологій у різні сфери людської діяльності, що обумовлює потребу у формуванні цифрових компетентностей і здатності до свідомого використання інформаційно-комунікаційних інструментів. Така ситуація вимагає ретельного балансування між доцільною цифровою взаємодією та уникненням надмірної технологічної залежності. Відповідно до положень нормативно-правових актів інформаційно-цифрова компетентність визначається як одна з основних компонентів компетентнісного підходу в Новій українській школі [4].

Цифрова гігієна – система правил і практик, спрямованих на безпечне, етичне й раціональне використання цифрових пристроїв та інформаційних технологій. Молодший шкільний вік є критичним етапом у формуванні основ поведінки в цифровому середовищі, що обумовлено активним пізнавальним розвитком дітей, підвищеною чутливістю до зовнішніх впливів і ще недостатньо сформованими навичками саморегуляції. Діти початкової школи часто взаємодіють з цифровими технологіями без достатнього розуміння можливих ризиків. Надмірне екранне навантаження, ранній доступ до інтернет-контенту, формування залежності від цифрових пристроїв, а також низький рівень цифрової обізнаності серед дорослих (зокрема батьків) створюють передумови для розвитку небажаних поведінкових моделей. Крім того, у початковій школі досі бракує системної, цілеспрямованої роботи щодо формування цифрової компетентності та навичок безпечної поведінки в онлайн-середовищі.

Педагогічні стратегії, спрямовані на формування цифрової гігієни в молодших школярів, мають базуватися на урахуванні вікових та психологічних особливостей цієї категорії учнів. Доцільним є інтегрування